



KARŞILAŞTIRMALI DIŞ POLİTİKA ANALİZİ EKSENİNDE: KÜBA FÜZE KRİZİ¹

1. Güven Ali Yönet²

ORCID No 0009-0006-7153-0836

2. Oya Dağlar Macar³

ORCID No 0000-0002-8163-8721

Başvuru Tarihi: 14.03.2024

Kabul Tarihi: 03.04.2024

Yayın Tarihi: 26.06.2024

ÖZET

2. Dünya Savaşı sonrasında oluşan Soğuk Savaş döneminde, ABD ve SSCB'nin dış politikalarının, liderlerin yükselen etkisinin ve hızlanan rekabetin dünyaya birçok etkisi olmuştur. En büyük rekabetlerden birisi silahlanma alanında yaşanmıştır. Bu noktada Nükleer Silahların artışının dünyada ki dengelerin oluşmasında önemli etkisi olmuştur. Bu rekabetlerin sonuçlarını görebileceğimiz Küba Krizi ABD ve SSCB'yi direkt olarak karşı karşıya getirmiştir. Bu kriz sonucunda ABD ve SSCB kendi politikalarını tekrardan gözden geçirmiş ve liderlerin etkisiyle yumuşama dönemine geçişi hızlandırmıştır. Bu çalışma, "Küba Krizi ekseninde ABD-SSCB liderlerinin dış politikaya etkileri nasıl olmuştur?" sorusuna cevap ararken, karşılaştırmalı dış politika analizi yöntemi ile dış politikada liderlerin etkisini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küba Füze Krizi, SSCB, ABD, John F. Kennedy, Nikita Khrushchev

ON THE AXIS OF COMPARATIVE FOREIGN POLICY ANALYSIS: CUBAN MISSILE CRISIS

ABSTRACT

During the Cold War period that began after the World War II, the foreign policies of the USA and the USSR, the rising influences of the leaders and accelerated competition had many impacts on the world. One of the major competitions took place in the field of armament. At this point, rise in nuclear weapons had significant impact on shaping global balances. The Cuban Missile Crisis, where we can see the consequences of these competitions, directly confronted the USA and the USSR. As a result of this crisis, the USA and the USSR reviewed their own policies and accelerated the transition to a period of détente with the influence of the leaders. This study seeks answers to the question "What was the impact of the USA-USSR leaders on foreign policy in the context of the Cuban Missile Crisis?" and aims to determine the influence of leaders in foreign policy with the comparative foreign policy analysis method.

Keywords: Cuban Missile Crisis, USSR, USA, John F. Kennedy, Nikita Khrushchev

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş ile birlikte dünya yeni bir düzene geçiş yapmıştır. 1947-1991 yılları arasında bu düzen devam etmiştir. Bu dönemde ABD ile SSCB kendi aralarında bir çok alanda rekabete girmiştir. Bu rekabetin dünya adına farklı sonuçlar doğurmuştur. ABD ve SSCB'nin başat güç olduğu Soğuk Savaş döneminde bir çok kriz yaşanmıştır. İki ülke bir çok kez dolaylı yoldan karşı karşıya gelseler bile, asıl

¹ Bu makale yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Güven Ali Yönet, İstanbul Ticaret Üniversitesi, gali.yonet@istanbulticaret.edu.tr

³ Prof. Dr. Oya Dağlar Macar, İstanbul Ticaret Üniversitesi, oyadr@ticaret.edu.tr



sorun 1962 yılında Küba'da yaşanmıştır. Tüm dünyanın Küba Krizi olarak bildiği bu krizin dünyaya bir çok sonucu olmuştur.

Soğuk Savaş düzeninde oluşan doğu ve batı bloğu dünyayı ikiye böldüğünü söyleyebiliriz. Bu da yeni uluslararası sistemde var olmaya çalışan devletleri bir hayli zorlamıştır. Devletler varlıklarını sürdürebilmek için kendilerini belirli bir bloğa ait olmak zorunda hissettirmişlerdir. Bu durumun en önemli örneklerinden biri Küba devletinin var olma çabasıdır. Küba Devrimi ile birlikte başa geçen Fidel Castro, Amerika Kıtasında deniz komşusu olan ABD ile hem askeri hem de ekonomik anlamda zorlu bir döneme girmiştir. ABD'nin uyguladığı askeri operasyonlar ile ekonomik ambargolar devletin varlığını sürdürebilmesini zorlaştırmıştır. Bu noktada Fidel Castro dünya da yardım alacağı devlet olarak ve bu konuda gönüllü olan SSCB'yi seçmiştir. Krize giden süreç böyle başlamıştır.

Soğuk Savaş ile birlikte liderlerin önemi de artmıştır. SSCB'de bu dönemde Josef Stalin'in ölümünden sonra 1953 yılında Nikita Khrushchev SSCB'nin Genel Sekreteri olmuştur. Josef Stalin'in döneminde kalan sert dış politika uygulamalarından vazgeçmiş dünya devleti olma yolunda yeni dış politikalar benimsemiştir. Bu noktada dünyaya "Barış İçinde Bir Arada" yaşama politikasını tanıtmıştır. ABD'de ise John F. Kennedy başkanlık yapmaktadır. Bir önceki yönetimi eleştirerek propaganda yapan Kennedy başa geçtikten sonra SSCB tehdide dikkat çekmiş ve kendi kıtasında Latin Amerika'da ki sorunları çözmeye odaklanmıştır. Krizi'ne gidilen süreçte ve sonucunda bu iki lider aktif rol oynamıştır.

Bu çalışmanın amacı, Küba Krizine gidilen süreçte ve sonucunda ABD ve SSCB devletlerinin dış politikalarını ve liderlerinin etkisini inceleyerek "Küba Krizi ekseninde ABD-SSCB liderlerinin dış politikaya etkileri nasıl olmuştur?" sorusuna cevap arayarak, Soğuk Savaş döneminde liderlerin etkisinin ne kadar önemli olduğunu tartışmaktır. Bu noktada çalışmamızda Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda makalede, ilk olarak karşılaştırmalı dış politika analizinin tanımlanması yapılmış, ikinci kısımda SSCB ve ABD liderleri analiz edilmiş, üçüncü kısımda Küba Krizi ve tarihsel süreci anlatılmış ve son kısımda krizin ABD ve SSCB adına sonucu analiz edilmiştir.

2. DIŞ POLİTİKA ANALİZİ

Dış Politika Analizi, devletler başta olmak üzere, dış politikada çeşitli aktörlerin birbiriyle etkileşimini inceleyen bir çalışma alanıdır. Dış Politika Analizi; incelemeler yaparken geleneksel analiz düzeyinde devletleri temel aktör olarak ele almaktadır. Fakat zaman içinde bu bakış açısı değişmiş özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra "devlet merkezli" bakış açısının dış politikayı analiz etmekte yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu noktada yeni aktörlerin analizlere entegre edilmeye başlandığı görülmüştür. Buna göre, Dış Politika Analizinde yeni analiz düzeyleri; devlet düzeyi, birey düzeyi ve sistem düzeyi olarak belirlenmiştir (Breuning, 2017: 15). Bu analiz düzeylerinin açıklamaya çalıştığı şeyler ise; kararlar, davranışlar ve sonuçlardır (Breuning, 2017: 16).

Devletlerin dış politikalarını tek bir unsur üzerinden incelemek yerine farklı analiz düzeyleri üzerinden, çeşitli aktörleri de dikkate alarak, dış politika analizi daha kapsayıcı bir hale gelmiştir (Öztop, 2016: 25). Dış Politika Analizi, dış politikanın oluşum sürecinde karar alıcılara, bürokrasiye, bireylere, basına, kanun yapıcılara, ideojilere ve kamuoyuna odaklanır (Ayдын, 1996: 96).

Dış Politika Analizi, analiz düzeyinde devletleri ele alırken, iç-dış etkenleri de dikkate almaktadır. Bunun sebebi; II. Dünya Savaşı sonrasında devletlerin doğalarının değişmiş olması, iç-dış etkenlerin artık dış politikayı etkilediğini ve iç-dış etkenlerin aktör olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur (Ak, 2009: 9). Dış politika davranışını etkileyen çok sayıda iç-dış etkenin var olması analiz düzeyinde önemli bir yer edinmiştir (Herman ve Herman, 1989: 362).

Dış Politika Analizinde karar alıcıların hangi koşullarda ve nasıl karar aldıkları sorusu önemlidir. Dış politika kararları alınırken hangi koşulların mevcut olduğu, baskı altında olunup olunmadığı ve alınan kararın hangi sebeplere dayandırıldığı göz önünde bulundurulmuş önemli noktalarlardır.

Dış politika analizinde önemli unsurlardan biri de karar vericiler yani bireylerdir (Balamir ve Rüma, 2022: 49). Buna göre, dış politikayı sadece devletlerin kararı ve eylemleri olarak adlandırmaktan vazgeçilip bireylerin karar alma süreçlerindeki önemi de vurgulanmıştır (Balamir ve Rüma, 2022: 49). Bu çerçevede Dış Politika Analizi karar vericileri incelerken; liderlerin beklentilerine, önceliklerine,



kişiliklerine, bilişsel kapasitelerine ve algılarına ilişkin sorular yöneltir ve buna göre analiz yapmayı hedefler (Efegil, 2018: 30). Liderler incelenirken iki önemli husus vardır; birincisi, liderlerin kişisel özellikleri, inançları ve değerleridir. İkincisi ise, bireye ait özelliklerin hangi durumlarda dış politikaya yön verdiği ve alınan kararlara nasıl etki ettiği (Kardaş ve Balcı, 2022: 373).

2.1. Analiz Düzeyleri

Yukarıda da belirtildiği üzere, Dış Politika Analizi, Birey, Devlet, Sistem olmak üzere üç analiz düzeyinde dış politikayı açıklamaya çalışmıştır. Analiz düzeylerinin dış politika süreçlerinde hangi noktada ne kadar etkili olduğunu tespit etmek önemlidir. Böylece dış politikanın hangi değişkenler üzerinden şekillendirildiğinin cevabını bulmak da mümkün olmuştur.

2.1.1. Birey Düzeyi

Birey düzeyi analizlerde odak noktası liderler ve karar vericilerdir. Bu noktada geçmişten de örnek alınarak ilerlendiğini söyleyebiliriz. Çünkü liderlerin geçmişte tarihe yön verdiği algısı birey düzeyi analizde önemli bir yer tutmaktadır. Bu görüşle birlikte liderlerin her türlü özelliklerinin (kişilik, İdeoloji, İnanç vb.) incelenmesi ve bu özelliklerin dünyayı nasıl algıladığı sorusunun cevabı bu analiz düzeyinde aranmaktadır (Kardaş ve Balcı, 2022: 373). Birey düzeyinde inceleme yapılırken, tüm bireylerin ortak paydası olan ‘insan doğasını ele alarak, bireyin karar vermedeki etkisini açıklamak önemli bir çıkış noktası olmuştur (Nye Jr. ve Welch, 2021: 78). Öte yandan dış politikada liderlerin veya karar vericilerin tek başlarına karar almaları mümkün değildir. Bu noktada liderlerin, diğer karar vericiler (bürokratik kurumlar, danışmanlar vb.) ile arasında olan bağları ve alınan kararlar neticesinde dünya algılamalarının, sorunları tanımlamalarının ve seçenekler arasındaki tercihlerinin nasıl ve neden değiştiğini açıklamak da mümkün olabilmektedir (Efegil, 2018: 33). Ayrıca bu durum dış politika oluşturma sürecinde karar vericilerin ve liderlerin karar vermelerinin zorluklarını da ortaya çıkarmaktadır (Herman ve Herman, 1989: 362). Genel olarak birey analizi düzeyinde yapılacak incelemelerde iki önemli noktaya dikkat edilmesi gerektiği vurgulanabilir. Bunların birincisi; bireyin kişilik özelliklerin tanımlanmasıdır, ikincisi de bireylerin kişisel özellikleriyle birlikte onu etkileyen unsurların dış politika sürecine etkisidir (Singer, 1960: 455).

2.1.2. Devlet Düzeyi

Devlet düzeyi analizleri iki gruba ayrılabilir; birincisi, devletin belli niteliklerinin (askeri güç, ekonomik durumu, siyasi yapısı vb.) dış politika davranışına etkisi ve ikinci olarak devletin iç yapısında ki diğer aktörlerin (kamuoyu, medya, vb.) etkisinin araştırılması (Kardaş ve Balcı, 2022: 374). Devlet düzeyi analizlerinde, devletleri belirli dış politika davranışlarına girmeye zorlayanlar olarak devletin içindeki aktörlere odaklanılır ve bu tür analizler, devletin kurumsal çerçevesini (hükümetin, yürütme ve yasama organları arasındaki ilişkileri, hükümet bürokrasisinin örgütlenmesi veya devletin demokrasi olup olmadığı gibi), yerel seçmenleri (çıkarcı grupları, etnik gruplar veya daha genel olarak kamuoyu), ekonomik koşullara ayrıca devletin ulusal tarihi ve kültürüne odaklanır (Breuning, 2017: 13). Özetle, bu analiz düzeyinde devlet içi aktörlere odaklanmak önemlidir (Efegil, 2018: 33). Bu analizlerde, dış politika yapım sürecinde iç aktörlerin dış politikaya etkisi üzerinde durulur ve iç aktörlerin dış dünya yaklaşımlarının da bunu direkt olarak etkilediği savunulur (Nye Jr. ve Welch, 2021: 83). Dikkat edilen bir diğer nokta ise devletlerin yönetim şekilleri olmuştur. Demokratik yapıların analiz düzeylerinde daha net analizler yapılırken otoriter veya anti demokratik yapılarda analizlerin zorlaştığı görülmektedir (Arı, 2018: 45). Sonuç olarak bu analiz seviyesinde, vurgu, devletin içindeki faktörlerin o devletin uluslararası sistemdeki davranışını nasıl etkilediği üzerinedir (Breuning, 2017: 13).

2.1.3. Sistem Düzeyi

Sistem düzeyi analizlerde dört temel unsur incelenmektedir; ilk olarak devlet, ikinci olarak devlet dışı uluslararası aktörler, üçüncü olarak uluslararası sistemin yapısı ve son olarak uluslararası sistemin benimsemiş olduğu değerler (Efegil, 2018: 33). Sistem düzeyinde yapılan analizlerde genellikle, gerçekleşmiş olaylara odaklanır. Bu noktada gerçekleşen olayda aktörler arasında karşılaştırma yaparak ve aralarında ki etkileşimi incelemektedir. Sistem düzeyi analizinde devletlerin güçleri hakkında sorular sorarak cevap aranmaktadır. Örneğin; Küba Krizi gerçekleştiğinde dünyada hâkim olan sistem İki



Kutuplu Sistemdir. Bu sistemde gerçekleşen Küba Krizinde, devletlerin güçleri hakkında, geçerli olan sistemin devletleri nasıl etkilediği hakkında sorular sorar ve karşılaştırma yöntemini kullanır.

Bu analiz düzeyinde devletlerin ve uluslararası ilişkilerin normları incelenmektedir. Devletlerin dış politikalarını, devlet dışı aktörlerin şekillendirip şekillendiremediği incelenmektedir. Devletler arası etkileşim ve uluslararası sistemin yapısının devletlerin davranışlarına etkileri, devlet-dışı aktörlerin devletlerin dış politikalarına ve dünya siyasetine etkileri ile uluslararası hukuk başta olmak üzere, devletler topluluğunun kabul ettiği değerler, normlar ve ilkeler de bu analiz düzeyinde incelenmektedir (Öztop, 2016: 28). Sistem analizinde odaklanılan nokta uluslararası sistemdir ve uluslararası sistemin devletlerin dış politika oluşturma süreçlerine etkilerinin neler olduğudur (Hudson ve Vore, 1995: 210).

Dış politikayı açıklarken kullanılan bu analiz düzeylerinin her biri, farklı noktalardan açıklamalar yapsalar da bu üç analiz düzeyi aslında birbirini tamamlar niteliktedir. Üç analiz düzeyinden sadece birine odaklanıp diğerlerini göz ardı etmek dış politika analizinde boşluklar doğuracaktır. Çünkü ele alınan aktörler, sorulan sorular birleştirici ve karşılaştırmacıdır. Bu nedenle dış politika analizi yapılırken, bir analiz düzeyi tercih edilebilir ve buna odaklanılırken diğer analiz düzeylerine de bakılması ve etkilerinin ortaya konulması önemlidir.

2.2. Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi

Karşılaştırmalı Dış Politika Analizinin ortaya çıkışı James Rosenau'nun çok düzeyli bir dış politika teorisi oluşturma ve bu teoriyi titiz toplu ampirik testlere tabi tutma iddiasını üstlenenler, karşılaştırmalı dış politika olarak bilinen çalışma alanını yarattılar (Hudson ve Vore, 1995: 215). Karşılaştırmalı Dış Politika Analizine göre devletlerin dış politika davranışlarını anlayabilmek mümkündür ve bunun üzerine bir modelleme yapılabileceğini öne sürmüştür (Güleç, 2018: 87). Bu noktada karşılaştırma yapılabilmesi için belirli değişkenlerin belirlenmiş olması gerekmektedir (Ereker, 2010: 17). Bu değişkenler; devletlerin büyüklükleri, devletlerin rolleri, devletlerin gelişmişlikleri, devletlerin sorumlulukları, hükümetler, liderler, kişisel sebepler, sistemsel ve rol olarak örneklendirilebilir (Ereker, 2010: 17). Böylece bu değişkenler ile birlikte devletlerin davranışlarında ki benzerlikleri veya farklılıkları tespit edilebilecekti (Smith, Hadfield ve Dunne, 2016: 22-23). Bunun sonucunda karşılaştırmalı dış politika analizinin temel amacı olan gelecek krizlerini ön görebilme sağlanabilecekti.

Karşılaştırmalı dış politika analiz 1960'lı yılların ortasından itibaren dış politikanın sistematik yapısına ve ülkeler arası analizlerine vurgu yapmıştır (Neck, Hey ve Haney, 1995: 119). James Rosenau'nun yaptığı Pre-theories çalışması bu alanda önemli bir kaynaktır. Rosenau'nun amacı, devletlerin her türlü davranışlarının (savaş, anlaşma, dış politika çıktıları, görüşmeler, resmi yazışmalar) karşılaştırılması ve bu doğrultuda çıkarımlar yapılmasını sağlamaktır. Ancak karşılaştırmalı yöntem bu yollardan yalnızca biridir ve her amaç için en iyi yöntem olmayabilir (Rosenau, 1968: 308). Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi inşa edilirken amacı tüm devletlere ve sistemlere uygulanabilir bir teori inşa edilmek istenmiştir (Rosenau, 2016: 230). Bu alanda iki temel konuya önem verilmiştir; "olay verisi" ve "bütüncül yaklaşımlar" (Öztop, 2016: 31).

2.2.1. Olay Verisi

Olay verisinde, gazeteler, kronolojiler ve diğer dış politika olaylarının kaynakları araştırmacılar tarafından taranmaktadır (Smith, Hadfield ve Dunne, 2016: 22). Bu noktada toplanan verilerin kodlanması söz konusudur. Toplanan verilerle önceden çıkması olası krizlerin öngörülmesi ve uyarıcı olması amaçlanmaktadır. Olay verileri üzerine belli çalışmalar yapılmıştır. Örneğin; Uluslararası Araştırma İçin Veri Gelişi (Data Development for International Research), Dünya Olay/ Etkileşim Anketi (World Event/Interaction Survey), Çatışma ve Barış Veri Bankası (Conflict and Peace Data Bank), Ulusların Olayları Üzerine Karşılaştırmalı Araştırma (Comparative Research on Events of Nations) ve Kansas Olay Veri Sistemi (Kansas Event Data System) (Efegil, 2018: 39). Olay verisi üzerine yapılan çalışmalar 1967-1981 yılları arasında gözle görülür bir biçimde artmıştır. Bu tip çalışmalara ABD'nin büyük önem verdiği bilinmekte ve 1981 yılına kadar ABD hükümetinin olay veri setlerinin geliştirilmesi için 5 milyon dolardan fazla finansal kaynak sağladığı düşünülmektedir (Hudson ve Vore, 1995: 215).



2.2.2. Bütüncül Yaklaşımlar

Bütüncül yaklaşımlar da farklı bağımsız değişkenler bulunmaktadır. Bu noktada farklı bağımsız değişkenler çeşitli dış politika davranışlarıyla eşitlenmiştir (Öztop, 2016: 31). Bağımsız değişkenler, bir dış politika girişimini başlatan aktörün içinde olan ve dışında olanlar olmak üzere iki ana türe ayrılabilir (Rosenau, 1968: 312). Micheal Brecher ve meslektaşlarının bu alanda yaptığı bazı projeler; IBA (Interstate Behavior Analysis), DON (Dimensions of Nations) ve CREON (Comparative Research on the Events of Nations) örnek gösterilebilir (Hudson ve Vore, 1995: 216). Bu çalışmalarla birlikte, bağımsız değişkenlerle dış politika davranışları yada özellikleri arasında ilişkiler kurmaya çalışmışlardır (Efegil, 2018: 39).

3. NİKİTA KHRUSCHEV ve SOĞUK SAVAŞ

Bu bölümde dış politika analizinin analiz düzeylerinden, birey analiz düzeyi ve dış politika analizinin alt dalı olan karşılaştırmalı dış politika analizi yöntemi kullanılarak Nikita Khrushchev ve John F. Kennedy'nin analiz edilecektir. Bu yöntemin kullanılmamasının amacı SSCB ve ABD'nin başında olan liderlerin Küba Krizi'ne olan etkisini tespit edebilmektir.

5 Mart 1953 yılında Josef Stalin'in ölümü ile SSCB'de bir iktidar sorunu ortaya çıkmış sonrasında bu iktidar boşluğunda geçici olarak Georgi Malenkov başbakan, Beria, Molotov, Bulgarin ve Kagnoviç başkan yardımcısı olmuştur (Armaoğlu, 2020: 352). Stalin sonrasında SSCB liderleri diktatörlük kurma yetenekleri olmadığı için bunu kullanmamıştır ve kolektif liderlik kavramını ortaya atarak iktidar mücadelesine girmişlerdir (Armaoğlu, 2020: 356). Yaşanan iktidar sorunu Nikita Khrushchev'in SSCB genel sekreterliğine gelene kadar sürmüştür. Josef Stalin'den sonra kısa da olsa Georgi Malenkov dönemi yaşanmış ve bu dönemde Stalin politikalarının devam edemeyeceği anlaşılmıştır (Kurban, 2022: 287). Georgi Malenkov döneminin ardından SSCB genel sekreterliğine Nikita Khrushchev geçmiştir.

Khrushchev iktidarından önce Josef Stalin'in iktidarı ilk yıllardan itibaren Batı'nın gerisinde olduğunu iddia etmiş ve politikalarını bu ekseninde belirlerken ilk olarak 10 yıl içinde planladığı politikalar için "ya başarırız, yada mahvoluruz" şeklinde tanımlıyordu (Sümer, 2021: 64). Stalin'i bu durumda politikalarında hata payına tahammülü olmayan bir lider konumuna getiriyordu. Stalin politikalarının temelini Batıya karşı güvensizliğinin de şekillendirdiğini söyleyebiliriz. Nitekim, İkinci Dünya Savaşı'nın mutlak galibi olan SSCB, müttefik devletlere olan güvensizliği Yalta Konferansında dünyaya göstermiştir (Sümer, 2021: 69). Dış politikada doğu bloğunda yer alan tüm devletlerin komünist hükümetler kurmasını sağlamış ve batı bloğuna ait komşu ülkelerden de açık şekilde toprak talebinde bulunmuştur (Armaoğlu, 2020: 324-325). Stalin'in iktidarı boyunca SSCB'nin sertlik ve çatışmadan kaçmayan bir dış politika anlayışı olduğunu söyleyebiliriz. Hatta öyle ki Marksizm-Leninizm ideolojilerinden sonra Stalinizm ortaya çıkarmıştır (Armaoğlu, 2020: 356). Stalin'in diktatörlüğünü böylece meşrulaştırdığını söyleyebiliriz.

Nikita Khrushchev ile birlikte SSCB politikasında Stalin dönemine göre ciddi değişim yaşanmıştır. Khrushchev SSCB dış politikasını 4 temel ilke üzerinde şekillendirmiştir. Birinci ilke Komünizm; sosyalist devletler ile komünizmin hedeflerine hizmet etmek, ikinci ilke Enternasyonalizm; sosyalist devletlerle ilişkilerini geliştirmek, üçüncü ilke barışçılık; barış içinde bir arada yaşama fikri ve dördüncü ilke Anti-emperyalizm; anti-emperyalist ilkeyle birlikte sömürüyü ortadan kaldırmaya çalışmak (Oran, 2018: 509). Nikita Khrushchev, bu dört temel ilke ile birlikte hareket ederek, Josef Stalin'in batıya karşı sert politikalarından vazgeçmiş ve oluşturulan bu politikalarla belli yumuşamalar ile batılı devletlerle yakın ilişkiler kurulmasını hedeflemiştir. Khrushchev bu dış politika uygulamalarını iktidarını meşrulaştırırken de kullandı ve bu noktada sertlik politikasını benimseyenleri partiden tasfiye etti (Sümer, 2021: 336-337). SSCB adına bu dönemde yaşanan bir farklı olay ise NATO'ya başvuru yapmış olmasıdır. Ancak SSCB'nin yaptığı başvuru başta ABD olmak üzere diğer NATO üyesi ülkeler tarafından ciddi bir başvuru olarak kabul edilmedi bu noktada SSCB'nin asıl amacı Batı Bloğunda ki devletleri denetim altına almak istemesi üzerine planlamıştır (Sümer, 2021: 337).

Khrushchev Soğuk Savaş Politikasını netleştirmişti bu noktada artık daha az şiddet kullanarak ve daha az hoşgörüsüzlük göstererek politikasını şekillendirecekti (Kissinger, 2018: 548). Stalin döneminde SSCB kendi bloğunda yer alan Yugoslavya, Çin ve Romanya ile ilişkilerinde kopmalar yaşamıştır.



Khrushchev bu dönemde kendi bloğunda yer alan devletlerle ilişkilerini düzenlemiş ve geliştirmeyi amaçlamışken en önemli gelişmeyi Tito ile ilişkilerin normalleştirilmesiyle olmuştur (Tucker 1957: 577). SSCB'nin yeni dış politikasında ki asıl amaçlar şunlardır; batı ile olan güç dengesini sağlamak, Avrupa'da NATO'nun gücünün zayıflatılması ayrıca mümkün olursa dağıtılmasının sağlanması, Berlin Sorununun SSCB lehine çevrilmesi ve böylece Avrupa'da kendilerine elverişli bir ortam oluşturulması hedef olarak belirlenmiştir (Sander, 2016: 372).

Khrushchev ilk olarak batı bloğunda ki devletlerle ilişkilerini iyileştirmek için adım attığını söyleyebiliriz. Bu iyileştirmelerde komşusu olan Türkiye ile başlamıştır ve 30 Mayıs 1953 tarihinde SSCB, Türkiye'ye dostluk eli uzattı (Oran, 2018: 512). SSCB'nin uzattığı dostluk elinde üç önemli nokta vardı; ilk olarak SSCB'nin Türkiye ile ilişkilerini iyileştirme talebi, ikinci olarak Türkiye'den hiçbir şekilde toprak talep edilemeyeceği ve üçüncü olarak da Boğazlar konusunda ki görüşlerini tekrardan gözden geçireceğini Türkiye'ye iletmiştir (Kurban 2022: 274-285). Khrushchev bir diğer hamle olarak, Batı Almanya ile ticaretin önemine vurgu yaparak, Barış içinde yaşama fikrini öne sürmüştür (Karadeli, 2020: 60). Böylece Khrushchev döneminde Stalinizmden vazgeçilmiş ve Stalin döneminden daha farklı politikalar benimsenmiştir.

3.1. Sovyetler Birliği Komünist Partisi 20. Kongresi ve Yeni Dönem

SSCB'nin hem dış hem de iç politika açısından en önemli dönüm noktalarından birisi 14-25 Şubat 1956 tarihinde gerçekleşen 20. Kongre olduğunu söyleyebiliriz. Bu kongrede yaşananlar, Nikita Khrushchev'in benimsediği ilkeler ve elinde bulundurduğu argümanlar ile birlikte SSCB tarihinde ki köklü değişimler bu kongre ile başlamıştır. Kongre üç temel noktaya ayrılmıştır; İç Politika, Dış Politika ve Parti (Oran, 2018: 511).

20. Kongre'nin en önemli konusu yabancı delegelerin alınmadığı ve sadece parti temsilcilerinin alındığı Nikita Khrushchev'in gizli oturumda, Stalin'e yaptığı suçlamalar olmuştur (Sander, 1967: 20-21). Stalin mitinin yıkılması büyük destek almış, yüksek düzey yöneticiler ve parti üyeleri Stalin'in otokrasisinin ve kişiliğinin putlaştırılmasını eleştirerek kolektif önderlik ilkesine ters düştüğünü belirtmişlerdir (Kruşçev, 1971a: 423-435). Khrushchev, Stalin'i şahsiyetiyle, büyük tasfiye dönemiyle ve Yugoslavya ile ilişkilerin kötü gidişatının sorumlusu olduğunu söylemiştir (Kruşçev, 1971b: 32-37). Stalin dönemi tam anlamıyla bitirilmiş, bu dönemde yaşanan olumsuzluklar ve hataların tüm suçlusu Stalin ilan edilmiştir.

Kongrede dış politika ile ilgili 'Barış İçinde Bir Arada Yaşama' prensibi kabul edilmiş ve Stalin dönemi sertlik politikalarından yumuşama politikalarına geçiş olarak belirlenmiştir (Khrushchev, 1959: 5). Bu prensibe göre kapitalist ve sosyalist devletlerin yan yana var oldukları gerçeği üzerinden kapitalizm ve sosyalizm arasında yaşanacak bir savaş fikrini reddeden temel üzerine inşa edilmiştir (Kennan, 1960: 171-172). Bu politika SSCB'nin kendine duyduğu güvenden kaynaklanıyordu ve teknolojik gelişmelerde batıyı yakalamasıyla alakalıydı (Oran, 2018: 510). SSCB, sürekli savaş psikozundan vazgeçerek ekonomik refahı Avrupa'ya gösterme hedefi olması ve bunu başarırda ekonomik refah üzerinden Avrupa'ya sosyalizm entegrasyonu yapmayı hedeflemiştir (Armaoğlu: 2020: 357). SSCB hedefleri doğrultusunda, bir dünya devleti kimliğine bürünmeyi amaçlamıştır (Kennan, 1960: 173-174).

Khrushchev, Foreign Affairs dergisinde "Barış İçinde Yaşama" makalesini yayınlamış ve tüm dünyaya politikanın amacını ve kapsamını yazılı olarak açıklamıştır (Sander, 1967: 10). Komşunu sevip sevmemek önemli değildir, onunla arkadaşlık ziyaretlerinde bulunman da şart değildir ancak komşun yerinden vazgeçmek istemiyorsa onu yerinden edemezsin (Khrushchev, 1959: 1). Devletler arası ilişkiler de buna benzemektedir. Arzu etmediğin komşun için ortamı çok sıcak yaparak onun Mars'a ya da Venüs'e taşınmaya karar vermesini düşünmek mantıklı değildir, tam aksi de geçerlidir ve peki o zaman ne yapmalısın? (Khrushchev, 1959: 1). İki tane alternatifin olabilir; ya savaş, buda füze ve hidrojen bombası çağında tüm uluslar için en ağır sonuçları içermektedir ya da barış içerisinde bir arada yaşama (Sümer, 2021: 338).

Böylece Khrushchev Kongreden sonra bu politikalarını ABD ile de açık ve net bir şekilde paylaşmış oldu. Bu politikalar Marksist-Leninist düşünceye taban tabana zıt bir düşünceydi ancak Khrushchev bunun çözümlemesini yapmayı kendi üstlenmiştir (Sander, 2016: 337).



4. JOHN FİTZGERALD KENNEDY VE SOĞUK SAVAŞ

8 Kasım 1960 yılında ABD’de yapılan seçimi Demokrat Parti adayı John Fitzgerald Kennedy kazandı (Armaoğlu, 2020: 463). Kennedy başkanlık seçimi sürecinde yaptığı dış politika eleştirileriyle dikkat çekmiştir. Kennedy’e göre; Eisenhower yönetimi dış politika uygulamaları hantal ve kararsızdı. Kennedy’nin yaptığı bu eleştirilerin kendi ülkesinde kabul edilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda ABD kamuoyu da Eisenhower’a dış politika eleştirileri yapmaya başlamıştır. Nitekim seçimi kazanan Kennedy, ilk olarak dış politika da düzenlemelere gitmiştir. Bu dönemde Latin Amerika bölgesi çalkantılı bir dönemden geçmekteydi. Bu durum ise ABD’nin kıtasında huzursuzluk ve SSCB tehdidi demektir. Bu noktada Kennedy, Fidel Castro’nun devriminin diğer Latin Amerika ülkelerine sirayet etmemesi için Gelişme İttifakı (Alliance for Progress-Alianza para Progreso) sistemini dış politikasında uygulamaya geçirdi (Kennedy, 1966: 28-29). Kennedy’nin Soğuk Savaş’a ve SSCB’ye olan bakışı da Eisenhower’dan farklıydı. Kennedy başkanlığında, Eisenhower yönetimine kıyasla daha fazla risk almış ve bu doğrultuda güvenlik stratejileri yerine caydırıcılık üzerine politikalar inşa etmiştir (Saunders, 2011: 93). Kennedy’nin dış politikada değiştirdiği diğer konu ise Avrupa’ya karşı tutumu olmuştur. Avrupa’da Atlantik ortaklığı vizyonu ile, Avrupa-ABD arasındaki bağları, işbirliğini, askeri alanda yapılacak yeni nükleer projeler ile ortak bir çatı altında Avrupa’nın ekonomik, askeri ve caydırıcılık gücünü yükselterek kuvvetli bir sistem oluşturmayı hedeflemiştir (Kissinger, 2018: 595). Kennedy’nin fikri İngiltere açısından kabul görmüş olsa da Fransa’nın De Gaulle önderliğinde kendi başına bir güç olma isteğinden dolayı kabul görmediğini söyleyebiliriz. Charles De Gaulle Fransa adına ABD politikalarına karşı tarafsızlığı seçmeyi tercih etmiştir. Kennedy yönetimiyle birlikte dünyanın ABD’yi barış yanlısı, dinamik ve enerjik olarak imajını yenileyeceğini öne sürüyordu. Kennedy ABD’nin eksik kanadı olarak görülen üçüncü dünya ülkelerine karşı da politika geliştirmiştir. Bu politikaya göre; üçüncü dünya ülkelerinde saldırıya geçen devletin SSCB olduğunu düşünerek, karşı ayaklanmalar planlayarak, yıkıcı eylemleri destekleyerek bu planı dış politikasına dahil etmiştir (Sümer, 2021: 446). Böylece Kennedy politikalarında gerektiğinde sertlik yanlısı politikaları da benimsemiştir.

5. NÜKLEER SAVAŞIN EŞİĞİNDE: KÜBA FÜZE KRİZİ

Küba Bunalımı; iki kutuplu düzende ABD ve SSCB’yi doğrudan karşı karşıya getirerek nükleer savaşın eşiğine getirmiş olay olarak tanımlanabilir. Küba bunalımının dünyaya iki önemli etkisi olmuştur; ilk olarak ‘korkutucu’ olması, ikinci olarak da öğretici olmasıdır (Armaoğlu, 2020: 440). Bu da ABD ve SSCB’ye dünyanın bir dengeye ihtiyacının olduğunu ve bir anda iki tarafın nükleer bombaları ateşlemesiyle dünyayı felakete sürükleyebileceği gerçeğini göstermiştir.

5.1. Küba Füze Krizi Tarihi ve Fidel Castro

Küba olayının başlangıcı; ABD maşası konumundaki Batista’nın Fidel Castro tarafından 1 Ocak 1959’da devrilmesine kadar dayanmaktadır (Hook ve Spainer, 2016: 87). 26 yaşında Havana Hukuk Fakültesinden mezun olan Castro, kardeşi Raul ile birlikte devrimin ilk kıvılcımlarını atmak için harekete geçerek, ‘26 Temmuz Hareketi’ olarak bilinen olay ile 1953 yılında garnizona bir saldırıda bulunmuştur (Sümer, 2021: 459). Fakat bu girişimi başarısız olmuş ve Castro yakalanarak, idama mahkûm edilecekken Batista’nın affetmesiyle birlikte hapse mahkûm edilmiştir (Thomas, 1963: 449). Mahkeme sürecinde Castro yaptığı savunmayla tarihe geçtiğini söyleyebiliriz. Fidel Castro’nun Batista yönetimini devirmeye karşı yaptığı bu başarısız girişimin ardından, mahkeme sürecinde tarihe geçecek olan ünlü “Tarih Beni Aklayacaktır!” savunmasını yapmıştır (Gallo, 1974: 95). Savunmasında açıkça devlet başkanının iktidarda olduğu cumhuriyete ihanet ettiğini, görüş ayrılıkları olan herkesi hapsedip zulmettiğini belirtmiş, 70 arkadaşının katledilmesinin altını çizerek, kendisinin hapse girmekten korkmadığını açıklayarak, zor da olsa amaçlarını gerçekleştireceğini belirtmiştir (Gallo, 1974: 96). “Tarih Beni Aklayacaktır” savunması tarihte bir çok insana örnek olacak ve devrim ideali taşıyanlara kılavuzluk yapacaktır. Küba’da Batista yönetimini zor durumu düşüren bu konuşmayla Fidel Castro ani bir kararla Meksika’ya sürgünde edilmişti. Üç yıl sonra hapisten çıkan Fidel Castro, 1956 yılında yarım kalan devrimi tamamlamak için silahlı mücadeleye başlamış ve Ocak 1959 yılında devrimi gerçekleştirmişti. Devrimden sonra beklenen tepkinin aksine ABD Başkanı Eisenhower Küba Devrimi’ni memnuniyetle karşılamıştı (Ekmen, 2021: 95). Bu şaşkıncı bir durumdu. Çünkü ABD yanı başında bir ülkenin elinde bulundurduğu yönetimi kaybetmesi, ABD açısından olumsuz bir gelişme



olarak kabul edilebilir. Eisenhower'ın iyimser tutumunun sebebi de iyi ilişkiler çerçevesinde, Küba üzerindeki işbirliği adı altında yaptığı ticaretin zarar görmemesi olarak nitelendirilebilir (Gallo, 1974: 84). Fakat Eisenhower'ın yumuşak tutumuna rağmen; Fidel Castro yönetimi Eisenhower'ın hoş karşılamayacağı bir politika izleyerek ülkede ki ekonomiyi millileştirme kararı almıştı (Ekmen, 2021: 95). ABD açısından bu devrimin bir tesellisi olarak görülecek tek şey Fidel Castro'nun komünizm ile ilgili yaptığı açıklamalar ve komünizme başlarda sıcak bakmaması olmuştur (Gallo, 1974: 92). Ancak ekonominin millileştirilme kararı Eisenhower yönetimini bir yandan harekete geçirdiğini söyleyebiliriz. Bunun üzerine ABD 1948 yılında kurduğu Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) aracılığıyla Küba'ya yaptırım uygulamayı hedeflemiştir (Brenner, 1990: 117). ABD, Küba'ya ekonomik ambargo uygulamaya başlamıştır ve Küba ile ticaret yapan ülkelere de yaptığı yardımları kesme tehdidinde bulunmuştur. (Brenner, 1990: 117). Böylece Küba'ya ait malzemeleri içeren malları satın almayı reddetmiş ve ABD'nin müttefiklerine Küba ile ticari ilişkilerini sonlandırması için baskı uygulayarak ambargoyu genişletmeye çalışmıştır (Brenner, 1990: 117). Ancak bu yaptırımların Küba'yı etkilemediğini söyleyebiliriz. Küba kendisine uygulanan yaptırımlara herhangi bir tepki vermeyerek izlediği politikayı devam ettirmiştir. Uygulanan politikalar doğrultusunda Küba'da bulunan ABD varlıklarını kamulaştırarak kendi bünyesine almıştır. ABD'nin Küba'ya karşı baskıcı tutumuna karşılık, SSCB devrimi desteklemiş ve 1959 yılında adaya hibe silah yardımı yapmıştır (Hook ve Spainer, 2016: 87). Bu tarihlerde ABD'de yönetim değişikliği olmuş ve yeni seçimler ile iktidara Kennedy gelmiştir. Daha önce de bahsedildiği üzere, Kennedy'nin Eisenhower dönemi eleştirilerinden biri ABD'nin dış politikada hantal olmasıydı. Bu noktadan Kennedy ilk olarak aktif bir dış politikayla Küba konusunda önemli kararlar almaya başlamıştır. ABD'nin, Küba'ya yapmış olduğu ambargolar neticesinde, Küba yönetimi ticarete dünyaya açılarak SSCB ile ticaret yapmaya başlamıştır. Khrushchev-Castro yaklaşmasının bu ticari antlaşmalarla başladığını söyleyebiliriz. Khrushchev bu yaklaşmayı resmiyete dökmüş ve Küba'yı SSCB'nin meşru bir üyesi olarak tanıdıklarını açıklamıştır (Sümer, 2021: 465). SSCB ve Küba'nın bu yaklaşması ABD tarafında tepki ile karşılandı. Hatta 4 Mart 1960 yılında Havana Limanı'nda gerçekleşen ve çok sayıda insanın ölümüne neden olan patlamanın arkasında Fidel Castro ABD'nin olduğu iddia etti (Sümer, 2021: 465). Bu olaydan sonra Castro'nun Khrushchev ile kişisel bir yakınlaşmaya da girdiğini söyleyebiliriz. Bunun arkasında Castro'nun Küba'nın güvenliği konusunda duyduğu endişe yatıyordu. Bu arada CIA, 1957 yılından 1961 yılına kadar Küba'daki komünist yapılanma ile ilgili raporları Eisenhower yönetimine iletmişti (Gallo, 1974: 86). Kennedy yönetiminin en büyük endişesi, Küba Devrimi'nin diğer Latin Amerika ülkelerine sıçramasıydı, bu yüzden 17 Nisan 1961 tarihinde Fidel Castro'yu devirmek için Domuzlar Körfezi Harekatı'nı gerçekleştirdi (Sümer, 2021: 462-464). Ancak CIA'nin öngörüsü yanlış çıktı ve Domuzlar Körfezi Operasyonu ABD adına başarısızlıkla sonuçlandı (Hook ve Spainer, 2016: 87). Operasyon sonucunda; Küba'da havaalanları bombalanmış, ABD'nin eğittiği 1400 kişilik grup adaya çıkartma yapmış ancak Küba Askeri güçleri, 114 kişi öldürmüş ve 1100 ABD askerini de esir almıştır (Ekmen, 2021: 95). 1961 yılında gerçekleşen Viyana Doruğunda Kennedy-Khrushchev görüşmüş ve Khrushchev Domuzlar Körfezi Operasyonu sonucunda Castro'nun artık komünizme daha sıcak bakacağını iddia etmiştir (Sümer, 2021: 463-464). Bu operasyonun başarısızlığı ABD'nin imajını zedelediğini söyleyebiliriz. Kennedy iktidarının vadettiği imaj düzeltme politikası da yönetimin ilk yıllarında bu noktada başarısız oldu. Böylece ABD-Küba gerilimi tam anlamıyla başlamış oldu. Khrushchev ise Castro ile kurduğu yakın ilişkiler neticesinde ABD-Küba geriliminde ki üçüncü taraf olarak yerini almaya başlamıştı.

5.2. 1962 Küba Füze Krizi

Khrushchev-Castro yakınlığı çerçevesinde ilk olarak Kübalı vatandaşlar Çekoslovakya ve SSCB'de askeri eğitim almaya başladılar. Ayrıca Rus askerleri de Küba'ya eğitim vermeye gönderildiler. 1962 yılına gelindiğinde Küba'da 20.000 Sovyet askeri olduğu tahmin ediliyordu (Gallo, 1974: 97). Üstelik SSCB'nin Küba'ya yaptığı askeri yardımlar da bir artış söz konusuydu. Bu çerçevede SSCB ve Küba hem doğal müttefik haline geldi hem de Castro artık komünizme doğru geçişini tamamlamış oldu. Khrushchev'e göre, ABD politikaları Castro'yu bu yola adeta sürüklemişti. SSCB açısından Küba Bunalıma giden süreçte en büyük sorun; ABD'nin NATO'nun doğu kanadında Türkiye ile İtalya'ya Jüpiter füzelerini yerleştirmiş olmasıydı (Öcal, 2017: 171). Khrushchev, SSCB'nin sınır komşusuna Jüpiter füzelerinin konuşlandırılmış olmasından oldukça rahatsız olmuş ve tedirgin edici bulmuş ve önlemler almaya başlamıştı. Üstelik 1962 yılının Eylül ayında, CIA U-2 uçakları aracılığıyla Küba'ya yapılan askeri yardımı fotoğraflamıştı (Brenner, 1990: 130). İki ülke arasında gerilimin giderek



tırmanması ve krize dönüşmesi sonucunda, nihayet Kennedy-Khrushchev bu konu ile ilgili bir görüşme yaptılar. ABD kanadı adaya saldırı amaçlı silah yerleştirilmemesi konusunda Khrushchev'den teminat istedi. Kennedy yönetimi bu konuda esnek bir tavır takınmaktaydı (Sümer, 2021: 467). Khrushchev istenilen teminatı vererek Küba'ya askeri teçhizat yardımına devam etti ve adeta Amerika kıtasında bir üs kurmaya başladı. Temmuz 1962'de SSCB SS-4 füzeleri yerleştirmiş, 36 nükleer başlık göndermiş, bu başlıklar Hiroşima'ya atılan atom bombasınının 130 katına eşitti ve ABD bunu ancak Ekim ayında tespit etmişti (Brenner, 1990: 131).

SSCB'nin Küba'ya konuşlandığı füzeler ABD açısından felaket olarak nitelendirilebilirdi. Çünkü ABD'ye çok yakın olan Küba adasında ABD'yi 10 dakika içinde felakete uğratabilecek bir füze saldırısı ihtimali vardı. Kennedy ve danışmanları bu kriz için acil olarak biraraya gelmiş ve 22 Ekim 1962'de ABD Başkanı Kennedy televizyondan bir açıklama yapmıştı. Bu açıklamada, Sovyetler Birliği'nin Küba'ya, ABD'yi kısa sürede vurabilecek nükleer füzeler yerleştirdiğini söyleyerek, Sovyetler Birliği'nin bu füzeleri derhal sökmelerini istedi (Uçarol, 2019: 413). ABD ayrıca füzelerin ateşleme sistemlerinin SSCB'den kalkan gemiyle Küba'ya geldiği istihbaratına ulaşmış ve 22 Ekim'den itibaren adayı ablukaya alarak sevkıyatı engellemeyi planlamıştı (Pious, 2001: 92). Kennedy 22 Ekim gecesi televizyonda yaptığı konuşmada o kadar kararlıydı ki şu sözleri söylemekten geri adım atmadı; 'Hürriyetin bedeli daima pahalıdır, fakat Amerikalılar bu bedeli her zaman ödemiştir' (Armaoğlu, 2020: 466). Bu gelişmelerle birlikte iki kutuplu sistemde ilk defa nükleer savaşın eşiğine gelindiğini söyleyebiliriz. İki devlet arasında görüşmelere bu kaotik şartlar altında başlanmaya çalışılmıştı. 27 Ekim'de Khrushchev Kennedy'ye bir mektup yazarak müzakereleri başlatmıştı (Oran, 2018: 683). Khrushchev; Türkiye'den füzelerin kaldırılmasını ve Türkiye'nin toprak bütünlüğüne saygı göstereceklerini BM'de açıklamaya hazır olduklarını ancak karşılığında ABD'nin de Küba topraklarının bütünlüğüne saygı duymalarını istedi (Pious, 2001: 98). Kennedy, Khrushchev'in gönderdiği mesaja cevap olarak, isteklerini kabul ederek Jüpiter füzelerinin kaldırılacağını, aynı zamanda nükleer silahların yayılmasını ve silahsızlanma için ortak çalışılması gerektiğini belirtmiştir (Armaoğlu, 2020: 467). Sonunda iki lider itidalli davranarak, gerilimi çözmeye karar verdi. 28 Ekim 1962'de Kennedy'den istediği cevabı alan Khrushchev verdiği emirle birlikte abluka altında olan gemisinin SSCB'ye dönmesi emrini verdi. Böylece Soğuk Savaş'ın en ciddi badiresi atlatılmış ve Küba Bunalımı sona ermiş oldu (Uçarol, 2019: 414).

5.3. Küba Füze Krizi'nin Sonuçları

Küba bunalımıyla birlikte; iki kutuplu düzende süper güçlerin, askeri anlamda alacakları kararlar ile dünyada kitlesel ölümlere yol açacakları anlaşılmıştı. Bunun en önemli sebeplerinden biride ellerinde bulundurdukları nükleer silahlardır. Küba Bunalımının sonucunda, iki süper güç iki kutuplu sistem de birbirlerine karşı bir denge oluşturmuşlardır (Uçarol, 2019: 414). İki süper gücün, Küba Bunalımında savaşın eşiğinden dönmesi, bu tarihten itibaren iki devlet arasında 'detant' ve 'müzakere' yolunun önünü açmış oldu (Öcal, 2017: 173). Küba Bunalımının sonucunda Avrupa da gelişmeler yaşanmıştır. Fransa, Charles De Gaulle önderliğinde Küba Bunalımını fırsat bilerek aracı olarak Avrupa Koalisyonu projesini ortaya attı, bu noktada ABD ile ilişkilerini düzeltirken aynı zamanda kendi başına nükleer gücünü geliştirmeye başladı (Sander, 2016: 328). Washington-Moskova arasında direk bağlantı kurularak olası krizlerin önüne geçmek için, iki devlet arası haberleşme amaçlı 30 Ağustos 1963 tarihinde 'kırmızı hat' çekildi (Medland, 1990: 435). ABD-SSCB nükleer silahların tehlikesinin farkına varmış ve 5 Temmuz 1963 yılında Kısmi Deneme Yasağı Sözleşmesi'ni imzalamışlardır (Medland, 1990: 435). Görülüyordu ki iki devlet ileri ki yıllarda detant olarak nitelendirilecek dönemin temellerini atmışlar ve iki ülke ilişkilerinde normalleşmeye gitmişlerdi. Bunun en büyük sebebi artık iki devletin de ekonomik açıdan olmasa da askeri güç açısından denk olmasıydı. Khrushchev hem kendi için hem de devleti için dünyada var olan imajını kaybetmiş ve düzeltilmesi için fırsatı olmamıştır (Medland, 1990: 437). Bu durumun SSCB kanadında dış politikada büyük bir değişime sebep olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü SSCB artık "uyumlu" olarak nitelendirilebilecek bir politika benimsemeye çalışıyordu. Kuşkusuz bu durum SSCB yönetiminin içinde çatlaklara sebebiyet verecek bir durumdu. Çünkü SSCB'nin en büyük hedef komünizmi tüm dünyaya yaymaktı. Khrushchev'in yeni politikaları bu hedefe taban tabana zıttı. Brejnev önderliğinde SSCB yetkilileri 15 Ekim 1964'te Khrushchev'in yaş gerekçesiyle emekli edildiğini ilan edilmişti ancak bunun altında yatan sebepler farklıydı; ilk olarak Khrushchev'in geçmişte yaptığı askeri kuvvet indirimleri, ikinci olarak dış politikada maceracı olarak



SSCB'yi tehlikeye sürüklemesi, son olarak da Berlin ve Küba'daki başarısızlığı öne sürülerek soruşturma açılarak istifa ettirilmiştir (Sümer, 2021: 490-491).

6. SONUÇ

Küba Krizi'nin karşılaştırmalı dış politika analizi yapılmıştır. Yöntem olarak olay verisi yöntemi kullanılmıştır. Olay verisi yöntemi ile devletlerin dış politika çıktıları, devletlerin hükümetleri, devletlerin kendi arasında ki ilişkileri, dönemin hâkim olduğu sistemi, dönemin liderleri ve kriz hakkında veriler toplanmıştır. Veriler makaleler ve kitaplardan elde edilmiştir. Elde veriler ile ABD-SSCB ekseninde Küba Krizi karşılaştırılmıştır. İlk olarak devletlerin ABD ve SSCB'nin liderleri karşılaştırılmıştır. İkinci olarak ABD ve SSCB devletleri karşılaştırılmıştır. Üçüncü olarak ise Küba Krizi'ne tarihsel bir anlatı yapılarak Küba Devrimi anlatılmış ardından Krize giden süreç analiz edilmiştir ve sonuca bağlanmıştır. Bu noktada Küba Krizi'nde ABD ve SSCB Liderlerin etkisi nasıl olmuştur ve Küba Krizi Sonucunda ABD ve SSCB bu krizden nasıl etkilenmiştir? sorusuna cevap aranmıştır.

İlk olarak yaptığımız analizde, ABD'nin başkanı John F. Kennedy ve SSCB'nin genel sekreteri Nikita Khrushchev analiz edilmiştir. Kennedy iktidar mücadelesine girdiği andan itibaren geçmiş hükümeti eleştirmeye başlamıştır. Eisenhower iktidarının dış politikasını eleştirmiş ve hantallıkla suçlamıştır. İktidara geldikten sonra ise ABD'ye yeni bir vizyon eklemek istemiştir. Bu vizyon doğrultusunda Avrupa ve Latin Amerika ülkeleri ile bölgesel ilişkiler kurarak ekonomik antlaşmalar için mücadele etmiştir. Kennedy, dış politikasını belirlerken anti-komünizm üzerine inşa etmiştir. Bu noktada Latin Amerika ülkeleri ile ilişkilerini de güçlendirmeyi hedeflemiştir. Çünkü Latin Amerika ülkelerinin ABD'nin kıta komşusu olması Kennedy için potansiyel risk oluşturmaktadır. Sonuç olarak caydırıcılığı temel alan bir dış politika benimsemiştir. Nikita Khrushchev, Stalin'in ölümünden sonra iktidara gelmek için iki yıl beklemiştir. İktidara geldikten sonra SSCB'nin politikalarında köklü bir değişikliğe gitmiştir. Politikalarını meşrulaştırırken de-stalinizasyonu benimsemiştir. Geçmişte hatalı ve yanlış gördüğü tüm politikaları Stalin'e yıkmıştır. Kendi politikalarında görülüyor ki SSCB'yi bir dünya devleti haline getirerek yeni imaj edindirmek istemiştir. Belirli noktalarda bunu başarmıştır. ABD seyahatinde bunu başarmıştır. Toplum tarafından sempatik karşılanmıştır. Ancak Küba Krizi sonucunda var olan tüm imajını hem devlet hem de birey düzeyinde kaybetmiştir.

İkinci olarak yaptığımız analizde; ABD'nin kendi kıta sahasında herhangi bir düşman istemediği görülmüştür. Monroe Doktrini'nden Çevreleme Politikasına geçişin sonuçları gözlemlenmektedir. Devlet düzeyinde kendilerine düşman olarak gördüğü SSCB'yi çevreleyerek kontrol altına almak istemiştir. Bu noktada bir çok alanda iki devlet arasında yarışlar ortaya çıkmıştır. Uzay Yarışı, Nükleer Yarış ve Silahlanma Yarışı. Bunun sonuçları dünyada ki diğer devletlere de yansımıştır. SSCB devlet olarak kendine yeni bir imaj çizme konusunda adımlar atmıştır. Dünya devleti olma doğrultusunda çalışmalar yapmaktadır. ABD ile karşı karşıya gelmekten kaçınmış ve böylece dünyada sorun çıkarıcı devlet konumu ABD'ye devretmek istemiştir.

Üçüncü yaptığımız analizinde, İki Kutuplu sistemde görülüyor ki devletler belirli bir denge de durmak zorundadır. Sistemin sağlıklı işleyebilmesinin koşulu budur. Ancak SSCB ve ABD ekseninde sisteme bakıldığında iki devletinde sistem içerisinde hegemonya kurmak istediği tespit edilmiştir. Bu noktada hegemon güç olma çabasının sonuçları sistemde bazı krizlere sebebiyet vermiştir. Örneğin; Kore Savaşı, Küba Krizi, Berlin Krizi, Vietnam Savaşı ve Afganistan İşgali. Sistemin varlığını sürdürebilmesi için bu krizlerde devletler genelde birbirleriyle karşı karşıya gelmekten çekinmişlerdir.

Sonuç olarak Küba Krizi analizinde; ABD'nin Eisenhower ve Kennedy yönetiminde yaptığı öngörüler yanlış çıkmıştır. Bu doğrultuda CIA'nin verdiği raporların da yanlışlığı görülmüştür. Fidel Castro'nun başlarda komünizme bakış açısı sıcak değildi. Ancak ABD'nin öncelikle ekonomik olarak uyguladığı yaptırımlar Castro'yu dünyaya açılmaya itmiştir. Bu noktada ise SSCB, Castro ile antlaşmaya gönüllüydü. SSCB ve Castro yakınlığı böyle başlamıştı. ABD'nin ardından adaya yaptığı Domuzlar Körfezi Harekatı'nın başarısızlıkla sonuçlanması Castro'yu bir taraf seçmeye itmiştir. SSCB ise ABD'nin kıtasında bir müttefik kazanmayı istemesi Castro-Khrushchev yakınlaşmasını hızlandırmıştır. ABD'nin Küba'ya karşı sürekli tehditkâr davranması SSCB'nin Küba ile askeri yardım antlaşmasını hızlandırmıştır. Sonuç itibari ile krize gelindiği zaman şu sonuçları ortaya çıkarmıştır; İki büyük devletin



karşılıklı bir savaş eşiğine gelmesinde dünya için felaket doğuracağı anlaşılmıştır. Çünkü iki devletinde elinde bulundurduğu nükleer silahlar dünya açısından bir tehdide dönüşmüştür. Kriz herhangi bir savaşa dönüşmese de dehşet dengesi kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu kriz neticesinde ise devletler ikili iletişime önem göstermiştir. Bu da silahsızlanma adına bir adım atılmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Ak, Ö. (2009). *Dış Politika Analizi ve Liderlik: Süleymaniye Krizi Sürecinde R. T. Erdoğan Örneği*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arı, T. (2018). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. Bursa: Aktüel Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2020). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Kronik Kitabevi.
- Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71-114.
- Brenner, P. (1990). Cuba and the Missile Crisis. *Journal of Latin American Studies*, 115.142.
- Breuning, M. (2017). *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Coşkun, B., & Rüma, İ. (2022). *Dış Politika Analizi Konu, Kuram, Yöntem*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Efegil, E. (2018). *Dış Politika Analizi: Ders Notları*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Ekmen, B. (2021). Zorlayıcı Diplomasi ve Küba Füze Krizi. *Diplomasi Araştırmaları Dergisi*, 91-108.
- Ereker, F. (2010). *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gallo, P. (1974). Castro and the Cuban Revolution. *Rivista di Studi Politici Internazionali*, 81-98.
- Güleç, C. (2018). Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 79-102.
- Herman, M., & Herman, C. (1989). Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry. *International Studies Quarterly*, 361-387.
- Hook, S., & Spainer, J. (2016). *Amerikan Dış Politikası*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Hudson, V., & Vore, C. (1995). Foreign Policy Yesterday, Today and Tomorrow. *Mershon International Studies Review*, 219-238.
- Karadeli, C. (2020). Soğuk Savaşın İlk Aşamasında Doğu Avrupa: Sosyalizm ve Başkaldırı. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 43-73.



Kardaş, Ş., & Balcı, A. (2022). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. İstanbul: Küre Yayınları.

Kennan, G. (1960). Peaceful Coexistence: A Western View. *Foreign Affairs*, 171-190.

Kennedy, J. (1966). *Başkan Kennedy'nin Nutukları 1*. İstanbul: Menteş Kitabevi.

Khrushchev, N. (1959). On Peaceful Coexistence. *Foreign Affairs*, 1-18.

Khrushchev, N. (1971). *Kruşçev'in Anıları 1*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Khrushchev, N. (1971). *Kruşçev'in Anıları 2*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Kissinger, H. (2018). *Diplomasi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kurban, V. (2022). *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Tarihi*. İstanbul: Yeditepe Kitabevi.

Medland, W. (1990). The Cuban Missile Crisis: Evolving Historical Perspectives. *The History Teacher*, 433-447.

Neck, L., Hey, J., & Haney, P. (1995). *Foreign Policy Analysis Continuity and Change in Its Second Generation*. New Jersey: Prentice Hall.

Nye Jr., J., & Welch, D. (2021). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Oran, Baskın. (2018). *Türk Dış Politikası*. (Cilt 1). İstanbul: İletişim Yayınları.

Öcal, M. (2017). Soğuk Savaş'tan Bir Kesit: Yapısal Değişiklikler ve Bloklar Arası İlişkiler 1960-1991. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 91-108.

Öztop, F. (2016). *Karar Birimlerinin Dış Politika Yapım Sürecinin İşleyişine Etkileri: Türk Dış Politikası Örneği*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pious, R. (2001). The Cuban Missile Crisis and the Limits of Crisis Management. *Political Science Quarterly*, 81-105.

Rosenau, J. (1968). Comparative Foreign Policy: Fad, Fantasy, or Field?. *International Studies Quarterly*, 296-329.

Rosenau, J. (2016). *The Study of World Politics: Theoretical and Methodological Challenges*. New York: Routledge Publisher.

Sander, O. (2016). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sander, O. (1967). XX., XXI. VE XXII. Kongreler ve Sovyet Dış Politikası. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*, 1-46.



Saunders, E. (2011). *Leaders at War*. New York: Cornell University Press.

Singer, D. (1960). Review of International Conflict: Three Levels of Analysis. (by. Kenneth N. Waltz). *World Politics*, 453-461.

Smith, S., Hadfield, A., & Dunne, T. (2016). *Dış Politika: Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar*. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.

Sümer, G. (2021). *Soğuk Savaş Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayınları.

Thomas, H. (1963). The Origins of the Cuban Revolution. *The World Today*, 448-460.

Tucker, R. (1957). The Politics of Soviet De-Stalinization. *World Politics*, 550-578.

Uçarol, R. (2019). *Siyasi Tarih 1914-2014*. İstanbul: Der Yayınevi.